

KIUSAAMISEN EHKÄISYN SUUNNITELMA
MASKUN KUNNAN VARHAISKASVATUKSESSA
JA
ESIOPETUKSESSA
2020

Sisällys

YLEISTÄ.....	3
ARVOT JA KIUSAAMISEN MÄÄRITTELY	4
Kiusaamisen muodot.....	5
KIUSAAMISEN EHKÄISYN KEINOT.....	5
Turvallinen oppimisympäristö	5
Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot.....	6
Leikin havainnointi, ohjaaminen ja osallistuminen.....	6
Tapa- ja moraalikasvatus	7
Lapsen itsetunnon vahvistaminen.....	7
Lasten osallisuus	7
Tasa-arvon edistäminen	7
Piki-materiaali kiusaamista ennaltaehkäisevässä työssä Maskun varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.....	8
KIUSAAMISEN HUOMAAMINEN JA TUNNISTAMINEN.....	8
Konkreettisia keinoja kiusaamisen huomaamiseksi	8
KIUSAAMISEEN PUUTTUMISEN KEINOT	9
Kiusaamiseen puuttumisessa tärkeää.....	9
YHTEISTYÖ VANHEMPIEN KANSSA.....	10
KIUSAAMISEN DOKUMENTOINTI	10
Seuranta ja arviointi Maskun varhaiskasvatuksessa.....	11

YLEISTÄ

Valtakunnallinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 määrittelee, että varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitellusti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis-, tai väkivaltatilanteista keskustellaan aina lasten huoltajien kanssa ja etsitään ratkaisuja yhdessä. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Valtakunnallisen esiopetussuunnitelman perusteet 2014 sanoo, että toimintakulttuuri esiopetuksessa tukee avointa vuorovaikutusta lasten kesken, lasten ja henkilöstön välillä sekä aikuisten keskuudessa. Toiminnassa näkyy keskinäinen kunnioitus, huolenpito ja välittämisen asenne toisia ja ympäristöä kohtaan. Lapsia rohkaistaan ja ohjataan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätelemään erilaisia tunteita. Lapsia ohjataan toimimaan toiset huomioon ottaen erilaisissa ristiriitatilanteissa. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kasvattajat paneutuvat ryhmäytymisprosessiin ja vaalivat lasten muodostuvia ystävyys-suhteita.

Kiusaamisesta keskusteltaessa huomiota tulisi kiinnittää ns. syntipukki-ilmiön välttämiseen sekä yksittäisen lapsen leimaamisen vaaroihin. Yksilökeskeisen ongelmalähtöisyyden sijaan kiusaamisen ehkäisy tulisi nähdä koko yhteisön yhteisenä asiana, jossa aikuisen toiminta on ratkaisevaa. Pyrittäessä siihen, että kaikki lapset saisivat myönteisiä kokemuksia toisen ihmisen kanssa toimiessaan, lasten osallisuus ja yhteisöllisyys ovat keskeisessä roolissa. (MLL, 2017.)

ARVOT JA KIUSAAMISEN MÄÄRITTELY

Varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu lapsen oikeuksien yleissopimukseen, jossa korostuu lapsen syrjäntäkielto ja vaatimus lasten tasa-arvoisesta kohtelusta. Lapsella on varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa oikeus leikkiä ja oppia tutussa ja turvallisessa oppimisympäristössä (psykykinen, fyysinen ja sosiaalinen). Ihmissuhteiden tulee olla turvallisia ja sellaisia, joihin lapsi voi luottaa ja kiintyä. Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen ovat edellytys laadukkaana varhaiskasvatuksen toteuttamiselle sekä välttämätöntä yksittäisen lapsen kehitykselle, olipa kyse sitten kiusatusta, kiusaajasta tai kiusaamista seuraamaan joutuneista muista lapsista. Kiusaamisen ehkäisyllä on kauaskantoiset myönteiset seuraukset lasten hyvinvoinnille.

Kukaan lapsi ei synny kiusaajaksi, vaan muita kiusaava lapsi on oppinut vääränlaisia toimintatapoja, eivätkä hänen itsesäätelytaitonsa ole vielä kehittyneet riittävästi. Kiusaamisen ehkäisyn tavoite on opettaa lapselle toisenlainen tapa toimia vertaissuhteissa sekä lisätä kaikkien lasten hyvinvointia ryhmässä.

Kiusaaminen on tahallista, toistuvaa, ja kiusattu on kiusaajaansa nähden jollain tavalla heikommassa tai puolustuskyvyttömässä asemassa. Kiusaaminen on lapsen henkilökohtainen subjektiivinen kokemus. Kiusaaminen on ryhmäilmiö ja sen yhteydessä on nähtävissä erilaisia rooleja.

Kiusaamisen muodot:

Fyysinen kiusaaminen	Sanallinen kiusaaminen	Psyykinen kiusaaminen
lyöminen potkiminen kampaaminen esteenä oleminen vaatteiden repiminen nipistely	haukkuminen nimittely härnäminen lällättäminen ulkoisten piirteiden kommentointi	uhkailu manipulointi kiristäminen ilveily ja ilmeily poissulkeminen leikkien sääntöjen muuttaminen

KIUSAAMISEN EHKÄISYN KEINOT

Turvallinen oppimisympäristö

Lähtökohtana turvallisen ilmapiirin ja oppimisympäristön luomiselle ovat työyhteisön aikuissuhteet sekä tapa, jolla aikuiset kohtaavat toisensa aikuisyhteisössä. Tästä asiasta on hyvä käydä keskustelua siinä vaiheessa, kun yksikössä käydään arvokeskusteluja.

Turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri on edellytyksenä sille, että ryhmässä voi olla myönteistä yhteistoimintaa. Kaikkien lasten tulee tuntee, että heitä arvostetaan ja kunnioitetaan, ja että he voivat luottaa aikuisten olevan läsnä ja auttavan heitä tarvittaessa.

Turvallisessa oppimisympäristössä on yhteiset säännöt ja sopimukset. Lapsen tulee voida luottaa siihen, että kiusaamiseen puututaan. Yhteistyö vanhempien kanssa on kaikkia osapuolia kunnioittavaa ja avointa.

Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa harjoitellaan empatiataitoja. Lasten kanssa keskustellaan ja heille havainnollistetaan kuvien ja muun konkretian avulla suotuisia käyttäytymisen malleja. Arjen eri tilanteissa harjoitellaan ja opitaan itsen ja toisen huomioimista sekä tunteiden nimeämistä ja tunnistamista. Lasten kanssa opetellaan vuorottelua ja kompromissien tekemistä peleissä ja leikeissä. Sosiaalisia tilanteita puretaan lasten kanssa osiin heidän oma kontekstinsa huomioiden. Vuorovaikutustilanteita käydään läpi lasten arjen kokemuksiin yhdistäen. Käsittelyssä apuna voidaan käyttää kuvia ja laadukasta lastenkirjallisuutta. Tapahtumien ja tilanteiden pilkkominen auttavat lasta hahmottamaan ja ymmärtämään toisen näkökulmaa pikkuhiljaa. Sosiaalisia taitoja opitaan aikuisen ja vertaisten avulla leikeissä ja erikseen ohjatussa toiminnassa.

Leikin havainnointi, ohjaaminen ja osallistuminen

Leikki nousee tärkeäksi tekijäksi kiusaamisen ehkäisyssä. Leikistä poissulkeminen on varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisillä lapsilla tyypillinen kiusaamisen tapa. Poissulkeminen tapahtuu niissä tilanteissa, kun lapset valitsevat leikkikaveria tai hakeutuvat oma-aloitteisesti leikkiryhmiin. Leikkikaverien valinta on tilanne, jossa lapset käyttävät valtaa ja manipuloivat ryhmän sosiaalisia suhteita. Oikeanlaisen leikin mallintaminen erilaisin välinein on tärkeää. Leikkiryhmiä muodostetaan eri tavoin, näin tuetaan lapsen suvaitsevaisuuden ja sosiaalisten taitojen kehittymistä.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Aikuisen on tärkeä olla läsnä ja havainnoida lasten välistä vuorovaikutusta, jolloin mahdollisten ristiriita- tai kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisy, havaitseminen ja tilanteisiin puuttuminen on helpompaa.

Tapa- ja moraalikasvatus

Lapsille opetetaan toimintatapoja, jotka edistävät omaa ja yhteistä hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa vaalitaan luottamusta edistävää ilmapiiriä, jotta lapsi voi tulla kertomaan häntä mietityttäviä asioita. Aikuiset toimivat mallina toisten kunnioittamisessa ja erilaisuuden hyväksymisessä. Aikuiset ohjaavat lapsia olemaan ystävällisiä ja empaattisia kaikkia kohtaan. Aikuinen mallintaa omalla käytöksellään suotuisia tapoja toimia hyvien tapojen mukaisesti. Pienellä lapsella on luonnollinen tarve jakaa ja auttaa muita. Lapsen moraalitieteellinen osaaminen on sisäsyntyistä.

Lapsen itsetunnon vahvistaminen

Jokaisella lapsella on omat tarpeensa, ajatuksensa ja tunteensa. Huomioidaan hyvä, lasta ohjataan oikeisiin toimintatapoihin kannustavassa ja suvaitsevassa ilmapiirissä. Virheistä ei rangaista, vaan keskustellaan avoimesti lapsen kanssa. Aikuiset antavat lapselle palautetta kannustaen ja kehuen. Lasta ohjataan huomaamaan ja tunnistamaan omia vahvuuksiaan.

Lasten osallisuus

Varhaiskasvatusta ja esiopetusta toteutetaan lapsilähtöisesti. Keskeisenä toimintaperiaatteena on lapsen yksilöllisyyden huomioiminen. Toiveet ja tarpeet huomioidaan ja niitä arvostetaan. Lapsilla on oikeus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon ja ryhmän toiminnan suunnitteluun. Opetuksessa pyritään vahvistamaan lapsen oma-aloitteisuutta ja itsetuntoa. Toiminnassa lasta kuullaan ja kuunnellaan. Lasten kanssa keskustellaan laaja-alaisesti eri aiheista lasten aloitteisiin tarttuen. Toiminnassa huomioidaan lasten kiinnostuksen kohteet. Lapsen havainnointi on keskeinen työkalu. Lapset otetaan mukaan suunnitteluun, arviointiin ja dokumentointiin. Ryhmissä ylläpidetään positiivista ilmapiiriä ja lämmintä vuorovaikutusta.

Tasa-arvon edistäminen

Lapsia opetetaan hyväksymään erilaisuutta. Tarinoiden ja kirjallisuuden sankarit ovat ulkoisesti ja olemukseltaan erilaisia. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tutustutaan erilaisiin kulttuureihin ja vahvistetaan lasten tuntemusta maailman ja ympäristön

monipiirteisyydestä. Jokaiselle lapselle tarjotaan tasavertaisesti kokemuksia ja mahdollisuuksia. Lapselle tarjotaan myös sanattomia keinoja ilmaista itseään kuten kuvista kertomalla tai näyttämällä.

Piki-materiaali kiusaamista ennaltaehkäisevässä työssä Maskun varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Maskun kunnan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä Lasten Keskuksen julkaisema Piki- toimintamalli, jonka sisältö on suunniteltu lasten sosiaalisten taitojen vahvistamiseen ja kiusaamisen ehkäisyyn. Toimintamallin toteutuksen välineinä ovat lasten kuvakirja, kasvattajille ja kotiväelle suunnattu yhteinen opas, materiaalipaketti sekä verkkomateriaali. Materiaalia voidaan käyttää läpi toimintakauden tai erillisinä kokonaisuuksina silloin, kun kyseinen teema on ryhmässä ajankohtainen.

<http://www.pikitoimintamalli.fi/>

KIUSAAMISEN HUOMAAMINEN JA TUNNISTAMINEN

Tilanteiden huomaaminen ja tunnistaminen on edellytys sille, että kiusaamiseen voidaan puuttua oikein ja tilanteen vaatimalla tavalla. Lapset kertovat asioitaan, niin negatiivisia kuin positiivisiakin, vielä mielellään aikuiselle. Heitä tulisikin rohkaista siihen entistä enemmän, ja aikuisen tulee kuunnella lasta tarkkaavaisesti. On tärkeää, että aikuinen luo ryhmään ilmapiirin, jossa rakennetaan sellainen luottamus, että lapsi haluaa ja uskaltaa kertoa.

Konkreettisia keinoja kiusaamisen huomaamiseksi

- ✓ Havainnoidaan leikkiä sekä sisällä että ulkona.
- ✓ Keskustellaan lasten kanssa ystävydestä ja kiusaamisesta.
- ✓ Rohkaistaan lasta kertomaan, jos hän kokee tulleen kiusatuksi. Kiusaamisen kokemuksesta kertominen ei ole kantelua.

- ✓ Tehdään yhteistyötä vanhempien kanssa, rohkaistaan heitä ottamaan yhteyttä matalalla kynnyksellä, jos lapsi kertoo kotona tulleen kiusatuksi päiväkodissa.
- ✓ Käytetään kuvia, jotka esittävät erilaisia kiusaamistilanteita sekä luetaan lasten kanssa aihetta käsitteleviä kirjoja.
- ✓ Tarkkaillaan tai tutkitaan lähemmin lasten vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa ryhmässä ja dokumentoidaan havainnot.

KIUSAAMISEEN PUUTTUMISEN KEINOT

Pienten lasten kanssa toimittaessa kiusaamistilanteisiin puuttuminen onnistuu vielä melko helposti ja sillä on vaikutusta kiusaamistilanteiden vähenemisen kannalta. Kiusaamiseen liittyvät roolit eivät alle kouluikäisillä ole vielä kovin pysyviä eivätkä kiusaamistilanteet ole jatkuneet pitkiä aikoja. Lasten identiteetti ei ole vielä muotoutunut kiusaajaksi tai kiusatuksi. Pienet lapset luottavat tilanteissa aikuisen apuun, joten empaattinen ja taitava aikuinen saa lapset kertomaan asioistaan, jolloin kiusaamistilanteet tulevat helpommin aikuisen tietoon.

Kiusaamiseen puuttumisessa tärkeää

- ✓ aikuisen rooli on tärkeä; henkilökunnan asenteiden muokkaaminen esim. koulutuksen avulla
- ✓ aikuisen vakava ja systemaattinen puuttuminen kiusaamiseen
- ✓ sekä kiusaaja, että kiusattu tarvitsevat tukea
- ✓ huoltajien kanssa yhteisten pelisääntöjen sopiminen ja kiusaamistapauksen ilmetessä kutsu yhteiseen keskusteluun

YHTEISTYÖ VANHEMPIEN KANSSA

Perheiden ja vanhempien rooli kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeä. Huolimatta siitä, että kiusaaminen tapahtuu ryhmässä, jossa akuutit tilanteet tulee ratkaista, on kiusaaminen aina myös kodin asia. Onnistunut kiusaamisen ehkäisy edellyttää kasvatusyhteistyötä, yhteistä arvokeskustelua ja toimintatapojen pohdintaa vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä. Puolin ja toisin tarjottava tuki ja ymmärrys on ensiarvoisen tärkeää.

Vanhemmat voivat kotona edistää myönteistä ilmapiiriä, jolloin voidaan vahvistaa lapsen rohkeutta tulla kertomaan häntä mietityttäviä asioita. Muutokset lapsen käytöksessä tai esim. toistuva haluttomuus lähteä päiväkotiin voivat kertoa vanhemmalle mahdollisesta kiusaamisesta. Vanhemman kuuntelutaito, läsnäolo ja asiallinen, tarvittaessa vakava suhtautuminen lapsen huoleen edistävät lapsen turvallisuuden kokemusta. Turvallisessa ilmapiirissä asioita on helpompaa ottaa puheeksi.

Ryhmän lasten kutsuminen kylään leikkimään ja toisiin vanhempiin tutustuminen toimivat osaltaan kiusaamista ennaltaehkäisevässä työssä.

Vanhempien tulee olla herkästi yhteydessä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilökuntaan, mikäli huolta lapsen kaverisuhteissa ilmenee. Tärkeää on ylläpitää avointa keskustelua lapsen läheisten aikuisten välillä. Taitavat varhaiskasvatuksen ammattilaiset eivät leimaa lasta kiusaajaksi ja kiusatuksi vaan asioista keskustellaan sosiaalisten- ja tunnetaitojen kehityksen ja opettelun viitekehyksessä. Henkilökunnan tehtävä on lisätä vanhempien tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä.

KIUSAAMISEN DOKUMENTOINTI

Kiusaamista selvitettäessä varhaiskasvatuksen ammattilaiset dokumentoivat tehtyjä havaintoja järjestelmällisesti. Dokumentin tulee sisältää kuvaus kiusaamistilanteesta: mitä tapahtui, ketkä tilanteessa olivat mukana, miten tilanteeseen puututtiin, miten vastaavia tilanteita voidaan ennakoida ja estää syntymästä tulevaisuudessa sekä miten asiaa seurataan. Dokumenttiin merkitään myös päivämäärä, jolloin havainnot on tehty.

Kirjattujen dokumenttien avulla voidaan tehdä havaintoja tilanteiden toistuvuudesta. Niitä tarkasteltaessa arvioidaan myös puuttumiskeinojen toimivuutta. Dokumentit ovat myös todiste siitä, että tilanteita on seurattu ja niihin on puututtu.

Seuranta ja arviointi Maskun varhaiskasvatuksessa

Ryhmä käy läpi viikkopalaverissa kuvaukset kiusaamistapauksista oman ryhmän osalta. Erittäin tärkeää on, että huoltajat ovat tietoisia tilanteesta ja mahdollisista toimenpiteistä.

Yksikötasolla koko talon on hyvä tietää tapauksista, jotka vaativat koko henkilökunnan tietoisuutta asiasta ja siten kaikilla tulee olla valmius puuttua tilanteisiin.

Esimiehet tuovat varhaiskasvatuksen johtoryhmään ja/tai varhaiskasvatusjohtajalle tarvittaessa tapaukset keskusteluun.

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa tarkistetaan tarvittaessa.

Aina toimintakauden alussa suunnittelupäivässä ja/tai pedakahvilassa käydään läpi Maskun varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma ja sovitaan yksikkökohtaisista toimintamalleista. Keskustelussa on hyvä nostaa keskusteluun ainakin seuraavat kohdat:

- ✓ Mitä on kiusaaminen?
- ✓ Kuinka me ennaltaehkäisemme kiusaamistilanteita?
- ✓ Kuinka me käsittelemme kiusaamistilanteita?

Lisätietoa:

<https://cdn.mll.fi/prod/2017/08/04185732/Kiusaamisen-ehk%C3%A4isy-varhaiskasvatuksessa-B5-www.pdf>